

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

ERIK ALLARDT, *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY, Porvoo 1976, 359 s.

Erik Allardtin teos »Hyvinvoinnin ulottuvuuksista» on moniaineksinen kirja, joka sisältää toisaalta oppikirjamaisen hyvinvointia koskevan teoreettisen keskustelun, toisaalta se on selvitys Pohjoismaita vertailevasta, hyvinvoinnista ja tarpeidentyydytystä koskevasta haastattelututkimuksesta. Tämän laajan ja kunnianhimoisen tutkimustyön lähtökohdat lienevät hyvinvoinnin määrittämisen ja tutkimuksen vaikeudessa. Allardtita tutkimusryhmineen on innoittanut pyrkimys luoda hyvinvointikäsitys, joka ei sisältäisi ainoastaan aineellisia resursseja, vaan olisi huomattavasti laajempi ja monisäikeisempi. Koko tutkimusprojektia kuin myös nyt julkaistua teosta voitaneen luonnehtia tätä uutta hyvinvointikäsitettä testaavaksi. Siinä on tutkittu hyvinvoinnin eri osatekijöiden välisiä suhteita sekä hyvinvoinnin sosiaalisen taustan riippuvuuksia.

Allardt määrittelee hyvinvoinnin tarvekäsitteen avulla tilaksi, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytyviksi. Näin hän joutuu porautumaan yhteiskuntapoliittisen hyvinvointianalyysin keskeisiin ongelmiin mm. kysymyksiin siitä, kuka tietää ihmisten tarpeet ja kuka määrää, mitkä ovat hyvinvoinnin kannalta keskeiset tarpeet. Näihin tutkimuksen ja politiikan peruskysymyksiin Allardt vastaa huomauttamalla, että hyvinvoinnin tulkinnalla on aina kaksi puolta. Toisaalta hyvinvoinnin arvot perustuvat ihmisten tarpeisiin ja tarverakenteisiin, toisaalta taas tarpeet ilmaisevat aina jotakin päämäärää. Tarpeita voidaan tutkia konkreettisesti vain tutkimalla ihmisten käyttäytymistä todellisissa elämäntilanteissa. Tämä tarkoittaa, että tarpeet ja siten myös hyvinvointi on todettava empiirisesti. Hyvinvoinnin määrittäminen tarpeiden avulla on oikeastaan jatkuvan ja alituisesti

uudelleen muotoiltavan tutkimusohjelman suunnittelemista. Ei ole olemassa sellaista universaalista tarveluokitusta, joka olisi riippumaton ajasta ja paikasta, ts. hyvinvointi määräytyy historiallisesti, ja se täytyy määritellä aina uudelleen, kun historialliset olosuhteet muuttuvat.

Tutkimuksen viitekehyksessä erityyppiset tarpeentyydytyksen luonteen avulla määritellyt tarpeet on luokiteltu kolmeen perusluokkaan: elintaso (Having), yhteisyysuhteet (Loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (Being). Kunkin luokkaan liittyy useita osatekijöitä, joilla mitataan edellä mainittuja arvaluokkia. Elintaso on mainituista hyvinvoinnin ulottuvuuksista helpommin mitattavissa, koska se sisältää ne osatekijät, jotka perinteisesti muodostavat hyvinvoinnin materiaalisen osan. Sen sijaan vaikeammin määriteltävissä ja mitattavissa ovat yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot. Missä määrin mittaamalla päästään käsiksi ihmisen sosiaaliseen ja inhimilliseen todellisuuteen? Miten mittaamiseen pyrkivän survey-tutkimuksen keinoin ratkaistaan se inhimillisesti vaikea problematiikka, joka jokaisen yksilön hyvinvoinnin ja elämisen laadun takana piilee? Kuten Allardt itsekin toteaa »jokaisen hyvinvoinnin osatekijän takana on huonoja olosuhteita, turvattomuutta ja hätää.» Voidaan jopa ajatella, että Pohjoismaissa ihmisten vaikeudet liittyvät pikemminkin rajattomiin huoliin, harmeihin ja onnettomuuksiin kuin varsinaiseen materiaaliseen puutteeseen. Kuinka esim. aviopuolison menettäminen, sosiaalisen nousun estyminen ja yksinäisyyden kokeminen vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin ja kuinka tuota vaikutusta mitataan tai yleensä havainnoidaan. Yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot kuvastavat ainakin osittain hyvinvoinnin osatekijöitä, joista kaikkia ei pystytä saamaan mitattavaksi. Nyt tarkasteltavassa tutkimuksessa — kuten tekijä itsekin

myöntää — niistä laaditut asteikot ovat puutteellisia. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö Loving- ja Being-osatekijöitä olisi pitänyt yrittää mitata ja niiden välisiä suhteita tarkastella, sillä juuri tähän hyvinvoinnin osatekijöiden erotteluun ja niiden suhteiden analyysiin perustuu Allardtin tutkimuksen yksi perusanti hyvinvointitutkimukselle. Kun tarkastelee tutkimuksessa käytettyjä hyvinvoinnin osatekijöiden empiirisiä mittoja joutuu toteamaan siis sen, että erityisesti itsensä toteuttamisen tason mittaamisessa olisi toivomisen varaa ja että yksi ihmisten elämisen kannalta ehkä keskeisin arena, työolosuhteet, on jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle. Nämä puutteellisuudet eivät mielestäni kuitenkaan vähennä työn arvoa eivätkä tee epäiltäväksi saatuja empiirisiä tuloksia.

Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia — joiden ääreen tulisi niin hyvinvoinnin tutkijoiden kuin käytännön politiikan tekijöiden pyhäytyä — ovat ne, jotka osoittavat, miten hyvinvoinnin eri aspektien riippuvuudet ovat heikkoja, milteipä olemattomia. Objektiviivinen elintaso ja subjektiiviset kokemukset ovat yllättävän irrallaan toisistaan. Se yhtenäisyys, joka saavutetaan tutkittaessa vain hyvinvoinnin aineellista puolta, katoaa, kun elintason ohella tutkitaan myös yhteisyyssuhteita, vieraantumista ja subjektiivisia sekä onnellisuuden ja tyytymättömyyden kokemuksia. Tutkittaessa erilaisten monimuuttujamenetelmien avulla, kuinka paljon kutakin hyvinvoinnin osatekijää voidaan selittää muilla hyvinvointiarvoilla, selittyi useimmiten vain pieni osa vaihtelua. Selittämättä jääminen voi luonnollisesti johtua osaltaan esim. siitä, että jotkin muuttujat ovat väärin muodostettuja, tai se voi johtua itse sosiaalisen käyttäytymisen luonteesta, jossa ei esiinny mekaanista kausaalisuutta. Oli miten oli, hyvinvoinnin osatekijöiden heikot riippuvuudet saavat minut uskomaan samaa kuin Allardt: »Ilmeisesti kaikki osatekijät on otettava erikseen huomioon.» Kaikkien hyvinvoinnin osatekijöiden kohdalla tulisi saavuttaa kohtuullinen taso. Tämä ei kuitenkaan merkinne sitä, etteivätkö tietyt hyvinvoinnin osatekijät voisi olla resursseina tärkeämpiä kuin toiset. Huolimatta ansiokkaasta pohdiskelusta, joka

koskee juuri erilaisten resurssien korvattavuutta ja muunnettavuutta sekä yhteiskunnan areenojen ja yksilöllisten resurssien yhteyksiä ja ylipäättänsä hyvinvoinnin osatekijöiden välisiä suhteita, jää mielestäni avoimeksi yksi yhteiskuntapolitiikan harjoittamisen kannalta keskeinen kysymys: Ovatko todella tietyt osatekijät tärkeämpiä kuin toiset, mihin saakka osatekijät ovat ainoastaan resursseja, missä vaiheessa ne muuttuvat, jos muuttuvat, osaksi hyvinvointia? Olisiko selitystä haettava myös tarpeiden hierarkkisuudesta ja uskottava mm. Riihisen tulkintaa, jonka mukaan Suomessa ilmenevä tyytymättömyys on seurausta tarpeiden tyydytyksen dynamiikassa esiintyvistä häiriöistä? Alemmanasteisten tarpeiden tyydytyksen nopea kohentuminen on lisännyt painetta ylemmänasteisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Tähän yhteiskuntapolitiikka ei ole kyennyt vastaamaan.

Sangen mielenkiintoisella tavalla Allardt kytkee hyvinvoinnin yhteiskunnan rakenteisiin ja toimintoihin käyttämällä käsitteitä yhteiskunnan areenoja ja sosiaalisia voimia. Areenat tarkoittavat alueita, joilla yksilöt voivat käyttää resurssejaan. Näitä ovat ennen kaikkea työmarkkinat, politiikka ja yksityiselämä. Sosiaalisia voimia ovat taas markkinamekanismi, järjestöt, joukkotiedotus ja byrokratia, joissa ilmenevät kehitystendenssit ovat hyvinvoinnin välillisiä uhkia. Toiselta puolen nuo neljä instituutiota ovat tuottaneet sen hyvinvoinnin ja hyvinvointiarvojen toteutumisen, joka Pohjoismaissa vallitsee, mutta toisaalta nuo instituutiot sisältävät kuitenkin sisäisiä mekanismeja, jotka vaikuttavat negatiivisesti hyvinvoinnin kannalta ensisijaisiin tekijöihin. Markkinamekanismin liittyvä toissijainen uhka on pyrkimys taloudelliseen keskittymiseen; järjestöjen kasvu tuo mukanaan uhkan, jota nimitetään pyrkimykseksi korporatiivisuuden lisääntymiseen. Tiedotustoiminta liittyy kahteen toissijaiseen uhkaan yksityistymiseen ja politisoitumiseen. Byrokratia ja byrokratisoituminen vaikeuttavat osaksi yksilöiden ja ryhmien mahdollisuuksia muovata omaa elämänsä, osaksi mahdollisuuksia kuluttaa ne resurssit, jotka on tarkoitettu uudistuksiin ja kehitykseen. Nämä ovat niitä yhteiskunnan

kehitystendenssejä, jotka voivat ja uhkaavat johtaa »uuteen uljaaseen maailmaan», jossa yksilön hyvinvointi ei enää juuri millään tavalla ole hänen oma asiansa. Huoli siitä on siirtynyt yhteiskunnalle ja ammatillisille ja muille painostusjärjestöille.

Allardtin keskustelun hyvinvoinnin uhkista — niin välittömistä kuin välillisistä — pitäisi-kin johtaa omantunnon kysymykseen: minkälaista yhteiskuntaa todella haluamme ja minkälainen hyvinvoinnin käsite tulisi olla tuon yhteiskunnan rakentamisen perustana?

Kaiken kaikkiaan Allardtin teos on korkea-
tasoinen ja ajatuksia herättävä hyvinvointiana-
lyysi, jonka toivoisi antavan suuntaa tuleville
hyvinvointitutkimuksille. Kirjan toivoisi kulu-
van myös poliittisten päätöksentekijöiden kä-
sissä. Toivoa vain sopii, että poliitikot tekevät
siitä oikeita johtopäätöksiä. Allardtin teoksen
perussanoma ei suinkaan ole se, että Suomi
sijoittuu hyvinvoinnin osatekijöille huonommin
kuin muut Pohjoismaat, vaan keskeinen viesti
on nimenomaan ja erityisesti hyvinvoinnin kä-
sitteen ja sisällön analyysissa, jonka jo sinänsä
pitäisi antaa vihjeitä politiikassa tarvittavasta
asenteiden muutoksesta.

Kari Salavuo